

MITSKA GRANICA

U MEĐULUŠKOM BLAGU

MOMČILA NASTASIJEVIĆA

Pojam granice je višestruko vezan za dramu *Meduluško blago* Momčila Nastasijevića. Ova drama je na žanrovskoj granici time što je sam autor definiše kao muzičku dramu, koja, poput narodne balade, u sebi spaja dramsku i lirsku napetost. Svojom specifičnom melodijom podseća na narodnu lirsku poeziju (i to na čitav splet njenih vrsta), a da je pri tom ne oponaša. Temom o junaku koji kreće na put na kojem ga čekaju iskušenja podseća na bajku (doduše, bez srećnog završetka). Još dublje, ona je vezana za balkansko tlo, za mitski sloj kulture. Horovi svojom arhaičnošću posebno upućuju na vanvremeno i vanprostorno u strukturi drame.

Pošto mitsko vreme i prostor nisu homogeni, za njih je nužno vezan pojam granice. Oni razlikuju centar i periferiju, svoj i tuđ prostor. Na graničnim mestima se skupljaju magijska i životna energija, tu borave duše predaka i različiti demoni. Zato je svaki prelaz opasan, pa se vrše obredi koji štite ljude od svega što može da ih ugrozi tokom prelaza. Izgovaraju se magijske reči, koriste se predmeti i bilje koji imaju zaštitne moći.

Glavni junaci, Neznanac i Bela, sve vreme su na granici, u opasnosti, i to po raznim osnovama. On iz pitomog, (naizgled) svog prostora dolazi u divlji, (naizgled) tuđ, gde su „brodi bez prebroda“ i „gore bez prohoda“ (Nastasijević 1966:198). Odlazi u divljinu gde će se naći između života i smrti, ovog i onog sveta, dok će u muško-ženskom odnosu prekoračiti granicu između čistog i nečistog. Ovaj poslednji par vezan je za odnos reda i nereda, oblika i bezobličnosti. Incestuozna ljubav (kao i Banovo bratoubistvo) urušava sistem povratkom u kaos, u stanje pre kulture.

U strukturalističkom tumačenju ljudski svet se temelji na binarnim opozicijama, koje predstavljaju kosmičko načelo. U odnosu na te kategorije posmatraćemo i ovu dramu, s posebnim osvrtom na prelazak iz jednog člana para u drugi što dovodi do dramske napetosti i određuje sudbine junaka. U *Meduluškom blagu* se ne radi o mitu, već o postojanju nekih kategorija koje su izvorno mitske, ili ritualne, povezane sa obredima prelaza¹.

Prvi granični motiv drame je put. On može predstavljati životni put, hodočašće, putovanje ka centru. U svakom slučaju, iz jednog sveta se prelazi u drugi, iz svoje zemlje u tuđu. Biće na putu uvek vrebaju opasnosti, bilo realne, poput razbojnika i nesreća, bilo one izazvane dejstvom natprirodnih, najčešće nečistih, sila. Neznanca vuče na put, na putovanje u neznan, njegovo marginalno stanje, nepoznavanje samog sebe. Traga za odgovorom ko je

on. Zovu ga neka daleka brda, oseća zov u pupku, a pupak je centar života, kosmička oslonja tačka u čoveku, centar mikrokosmosa. U tom smislu njegova potraga dobija značenje traganja za poreklom, sopstvenim izvorom. Traži od vračare da mu kaže odakle je. Ona govori u zagonetkama: o zmiji koja ga je zaćedila, mlekom ga podojila i koja ga sada mami. Ostavlja mu putokaz u stihu: „Gini mi ginulo malo“ (Nastasijević 1966:187). Simbol zmije kao htonskog bića što živi sveta živih i sveta mrtvih, što je i u polnom smisli na granici ženskog i muškog, razrešava se na kraju u odgoneci porekla i saznanja greha predaka.

Mladić kreće na ćudan put na kome dolazi do inverzije prostora, jer on ide u tudinu, ali će stići u zemlju svog porekla. Tako tuđe postaje svoje na putu traganja za identitetom koje je inicijastićko. S druge strane, u svetu koji je njegov, znaći trebalo bi da bude siguran, on nalazi opasnost, smrt. Uslozñjava se sistem jer svoje odgovara opasnom, a tuđe sigurnom u umetnićkoj transformaciji mitskih kategorija.

Putokaz, u duhu poetike Momćila Nastasijevića, predstavlja melodija. Ona prodire u podsvest, a njen ključ je u narodnim popevkama. Maternja melodija je ona koja dolazi iz najdubljih slojeva duha, vezuje pojmove u tajanstvenu celinu živog izraza (Nastasijević 1966:307). „Na koju melodiju ćovek neposredno uzdrhti, te je majke sin“, reći će pisac u eseju *Za maternju melodiju* (Nastasijević 1966:309). Biće na putu oslućkuje zvuke da bi stiglo do sebe i do zemlje, jer to je jedno. Nastasijević gradi ideju da nema pravog identiteta ni postojanja bez prepoznavanja sebe u zavićajnom. Odgovor na pitanje ko smo nemoguć je bez odgovora na pitanje odakle smo (Mioćinović 1975:91). Ćovek se oseća bićem mesta. Veza sa zemljom je iskonska što vidimo u obićajima poradanja na tlu, polaganja novorodenćeta na tlo, spućtanju kovćega sa mrtvacem na zemlju². Kao što postoje melodije jezika, tako postoje i melodije predela (Nastasijević 1966:237). Jednu takvu melodiju oslućkuje Neznancu.

Osim što je situacija u kojoj se nalazi junak granićna, takav je i sam prostor. Medulućje je neodređeno mesto između lugova, znaći na medi. Putevi koji do njega dolaze su pusti, brda koja ga okrućuju su gola. Tu nema ni drveta, ni žbuna, ni vode da zaćubori, ni ptice da proleti. Kića nije padala godinu dana, tukao ih je grad, mućila glad. Pusta mesta su htonska, opasna. Koćijać će reći: „Zlo samo niz golet se cedi,/ Bećimo, nećisto je!“ (Nastasijević 1966:190). Prostor i vreme su nejasni, neodređeni i time mitski, poput odrednica *souda* i *uvek*. Iako upućuje na donji svet, iako će to za njega i biti, Neznancu godi ta golet, oseća da i travke tu boluju njegovu boljku, miriću na njegovu setu. Zemlja ga vuće da poćine, a san je u mitskoj (i ne samo mitskoj) simbolici uvek vezan za smrt. Dok koćijać ne ćuje ništa do gluhote, ne ćuje ni bubice na travci, ni kamićak u ponoru, ni ćum ćume, mladić ćuje poj. Zapravo, dolazi do mistićnog prepoznavanja prostora. On u svojoj imaginaciji prelazi prvi prag, nalazi mesto za kojim je tragao i ćuje prve naznake melodije. Koćijać ne moće da ih ćuje jer nisu za njega.

Ta privlaćenja i odbijanja imaju magijsku moć. Ona će dovesti do razrećenja tajne, ali i do kraja života. Neodređenosć mesta odgovara

neodređenosti junaka, koju primećujemo već u njegovom imenu. Nečistoća mesta će u sebe uvući mladića, uvući će ga u greh koji je i predački i njegov. Granica koju Neznanač prelazi, ne želeći da ode odatle, odavno je pređena, a on samo prati maternju melodiju.

Medulužje je zemlja smrti iako se život bori da se održi. Banove dvore je pomorila Morija. U narodnoj demonologiji ona je demon bolesti. Najčešće se javlja u liku stare žene obučene u crno, sa raspuštenom, neočešljanom kosom. Mori ljude noću³. Pustoš koja je obuzela zemlju i dvor opisuje se u stilu narodne književnosti. Iz ognjišta je prokljivala zova, na slemenu joj je rodio rod. Sa slemena je čemerom kapala. Taj čemer se slivao sa brda u dolinu, morio i staro i mlado. Tako zlo koje je u dvoru (bratoubistvo, prokletu blago) utiče na nesreću cele oblasti. Inače, u narodnim verovanjima zova je demonsko drvo. Na njemu borave vile (ovde u drami, možda Morija). Ona ne mora uvek da ima negativno konotativno značenje, njome se kite dodole, koristi se u narodnoj medicini. Ali, i lekovitost biljke često je u vezi sa htoničnošću, sa njenom suštinskom različitnošću od ovog sveta. Ovde je presudno upravo takvo značenje u skladu sa kletvom koju je zapisao Vuk Karadžić: „Zova ti na ognjištu niknula“ (Čajkanović 1994:89-90). Zarastanje ognjišta u travu (zovu) znači odumiranje kuće. Oko ognjišta se odvija ritualni život porodice (u vezi sa rođenjem, svadbom, smrću, praznicima...) i ako ono opusti, znači da nema ko da vrši obrede. Krov je takode mesto od posebne važnosti, ispod kog borave duše predaka, pa i zarastanje krova u zovu jeste loš znak.

Personifikacija smrti je hor baba grobljanki. One čine simboličku celinu sa Morijom i zovom svojim izgledom starih žena u crnini i pevanjem zloslutnih pesama. Kao da su sveštenice smrti, mame preko granice postojanja. Njihov govor melodijski i motivski liči na narodnu liriku. Otkrivaju nam sudbinu Beline majke koja se tugom zakitila jer je sahranila devet sinova. Ona plete vence ruzmarina i polaže ih na grobove. Ruzmarin je inače svatovska biljka. Njime se kite svatovi da bi se zaštitili protiv uroka (Čajkanović 1994:181). Kao obredi prelaza, svadba i sahrana su vrlo bliske, tako da ovde dolazi do inverzije značenja. Ruzmarin postaje biljka mrtvih. U narodnoj pesmi on često zamenjuje bosiljak. U Nastasijevićevoj drami srećemo takvu zamenu. Njegovi stihovi: „U petku plevi ruzmarine majka,/ U subotu ih dušicom zaliva,/ U nedelju se kiti i ponosi.“ (Nastasijević 1966:198) imaju paralelu u svadbenoj narodnoj lirici: „s večera je bosiljak nikao,/ do ponoći i prekrstio se,/ a u zoru u kite se vio“ (Karadžić 1977: pesma br. 36). Ovo poređenje otkriva piščevu inspiraciju narodnom književnošću, njegov stvaralački odnos prema njoj i sliku sveta koju dele u posmatranju prirode kao oduhovljenog prostora. Zalivanje biljke dušom ukazuje na mističnu vezu živih i mrtvih. Inverzija značenja ukazuje na prelaz granice, odlazak na drugi svet. Osim toga, kada umire mladić ili devojka, njihova sahrana često liči na svadbu jer su umrli pre vremena, na taj način im se nadoknađuje ono što su u životu propustili i njihove duše se umiruju da ne bi lutale tražeći svoj par, žudeći za onim što im po prirodi pripada, ali igrom sudbine nisu dobili.

Babe grobljanke su, kako im i ime kaže, često na groblju kao prostoru smrti, takode omeđenom, udaljenom mitskom granicom od nastanjenog mesta. Ono je na vrhu malog brda. Graničnu situaciju pojačava i blizina ponora. I vrhovi i ponori predstavljaju drugi svet, onaj ne-ljudski, međutim pošto su bliže Moriji, nego ljudima to jeste svet baba grobljanki. Iako je to po svemu marginalni prostor, one su tu na svome, znači u svom centru. U nekom vetru koji duva iz nečisti vide razlog za sreću. Sve je uvenulo, samo su majčini ruzmarini ostali i mirišu. Taj miris nije od ovog sveta, nije pobjeda nad smrću. Može da označava miris mladih i čistih duša sinova, ali zapravo potencira prisustvo smrti. One mame sebi sestru i Neznanca (brata). U tamnoj pesmi grobljanki sa zloslutnim pozivom na veselje pored mrtvih, Neznanc prepoznaje maternju melodiju, majčinu pesmu nad kolevkom. Iako je malo verovatno da je majka detetu nad kolevkom pevala tako mučnu pesmu, one svakako imaju zajedničke tonove koji govore o istom poreklu, ukazuju na put.

Prateći ove zvukove, Neznanc nalazi smrt. Njegova veza sa onostranim se stalno potencira. Još na početku, kada se sreće sa vračarom, koja u narodnoj pesmi predstavlja zamenu za vešticu, on je predodređen za smrt. Životni put je i inače put ka konačnosti, ali je kod njega takva sudbina istaknuta mnogostrukim vezama sa htonskim svetom. Prvo umire Bela, zatim on moli njenu majku da ga primi za sina tražeći na taj način da počine pored Bele. Nada se da će naći oduška za tugu na grobu, ali nema suza, nema olakšanja.

Međutim, pošto je opterećen grehom, majka ga ne pušta na grob. Ona se boji da njegove zbog nečisti ognjene suze ne opeku ruzmarine i Belu. U ovoj strepnji ruzmarini zapravo postaju sinovi. Kao što u narodnoj poeziji mladić i devojka nastavljaju da žive posle smrti tako što iz njihovih grobova izniknu bor i ruža, tako se to ovde dogodilo u preobražaju mladića u ruzmarine.

Pošto je počinio greh incesta (ili bio na putu da ga počinio), pošto mu oca opterećuje greh srebroljublja, grobljanke na njega bacaju kletvu da ga zemlja ne udomi, ni voda ne utopi, da bude gonjen u kam. Kletva podrazumeva da on nigde ne nade mir, da zauvek ostane biće na granici, koje ne pripada nijednom svetu. U narodnim verovanjima zemlja ne prima u sebe grešnika, već njegove kosti izbacuje. Tako da on i bez kletve ne bi mogao u njoj da počine.

Osim života i smrti, dva takode suprotstavljena prelazna motiva su svadba i smrt. Na granici između udaje i smrti je Bela. Već njeno ime ukazuje na marginalan položaj. Bela je prvobitno boja smrti (Krnjević 1997:46). Ostatke tog simboličnog značenja nalazimo u belom platnu kojim se pokriva pokojnik. Zatim ona postaje boja radanja (novorođenče se uvija u belo platno) i venčanja (nevestinsko ruho). Ona je takode i boja čistote, čednosti, a Bela se svojom dobrotom uklapa u narodno verovanje o adamskom kolenu, o izuzetnim bićima. Njena čednost se dovodi u vezu sa cvetom koji raste iz tame, što ponovo ukazuje na bliskost zlih sila. Ona je tako nežna da se Neznanc boji da je dotakne, da je ne povredi, ne uprlja. On kaže: „Bane moj, strah me, bela je ona,/ Čini mi se ko beli otkinuću cvet“ (Nastasiević 1966:210).

Svojom lepotom i nevinošću ona je u vezi sa drugim svetom. Podložna je nečistim silama. Pošto nije obična, nije za ljudski svet. „Lepota je most između konačnog i beskonačnog, pojmljivog i nepojmljivog, ublažuje nesporazume između svetog i profanog. Lepota i tajna su dva lica kosmološkog principa“ (Kragujević 1976:102). Pored lepote Belu obavlja i tajna, tajna rođenja i porodičnog greha. Nad njom osim uroka stoji i porodično prokletstvo od koga je stradalo i njeno devetoro braće. Kao svako izuzetno biće izaziva zavist i podložna je uroku, zato je blizu smrti. Najpoznatiji primer smrti zbog izuzetne vrednosti nalazimo u narodnoj baladi *Ženidba Milića barjaktara* (Karadžić 1969: pesma br. 78) gde je Milićeva verenica od roda urokljiva pošto je tako lepa kao da ju je majka od zlata salila, od srebra skovala, kao da ju je od sunca otela. Zato je na konju stiže urok i ona ne stiže na svoju svadbu, umire kao i devet njenih sestara pre nje.

Tanja Kragujević primećuje da Bela sagori u devojačkoj žudnji i nečistom žaru (64). Zapravo, zatvorena u Banovim dvorima ona prekoračuje prag u snovima, u maštanjima. Kada vidi Neznanca, boji se da je on varka, poput duha iz drugog sveta, znači opet s one strane granice. Oseća da joj krv piju njegove oči, godinama ga je čekala i sahnula za njim. Uludo ga je zvala, čule su je samo gore i vode u mističnom prostoru Medulužja. Hvata je jeza jer oseća nečist, predoseća greh incesta. Sigurna je samo u snu, u jednoj vrsti bega preko mede dva sveta. Boji se da se na javi njeno zlato ne pretvori u garež, u koji se pretvara sve u tom dvoru. Boji se i od oca koji je drži zatvorenu.

Bela postoji na granici smrti, što se vidi i po tome što živi u snovima. Sama zna da je *bez prebola bolna*, u njoj se bori život. Žedna je da zaigra kao nevesta ženiku i tada je odlučna, na korak do smrti ona se ne boji. Čemer se preokreće u slast iako zna da je čeka suva zemlja, da će se poljubac pretvoriti u jed. U izvesnosti skončanja spajaju se žestoka strast i tananost. Vidimo da između braka i sahrane postoji tajanstvena analogija. U narodnim pesmama smrt se često predstavlja kao ženidba (Krnjević 1997:47). Svadbu i sahranu spaja mnogo simbola: venac, jabuka, nakit, bosiljak, platno, obredno kupanje, češljanje, odevanje, pevanje i tuženje, kolo, obredna jela... Za Belu je trenutak udaje istovremeno i trenutak smrti. U istom momentu prelazi dve granice.

U strukturi *Meduluškog blaga* svadba i smrt su predstavljene sa dva hora, kao i sa dva pripeva: „Gini mi ginulo malo“, koji se javlja već kod vračare na početku i „Pupi mi pupila mala“ (Nastasijević 1966:199), što u svom zanosu izgovara Neznancu u Đurdevskoj noći koja je u paganskoj tradiciji doba vezano za kult vegetacije i prolećne obrede plodnosti, pa time odgovara sferi života.

Melodiju života predstavljaju zvuci pesama koje peva devojački hor vezilja. Već naziv hora upućuje na svadbu. Vez je važan deo u pripremama za venčanje. Devojka veze darove i na taj način u njih unosi svoja osećanja, ljubav, nadanja i strahove, svoje umeće. Vezeni su svi nevestinski darovi, košulje, maramice, peškiri...

Bela čeka mladoženju izdaleka. To može da ukazuje na opasnost. Udaja/ženidba na daleko opasna je zbog prelaza mnogih granica. Neznancu putuje

kroz pustu zemlju što se metaforički u pesmi vezilja prikazuje plovidbom broda. Taj motiv se javlja i u narodnoj lirici. Devojka moli javor da raširi grane: „da ja gledam niz more galije:/ sedi l' moje drago na galiji,/ vidi l' mu se jagluk na ramenu,/ kojino sam tri godine vezla“ (Karadžić 1977: pesma br. 353). Voda je tipičan simbol granice između dva sveta, pa je njena veza sa junakom jasna.

Dok čeka dragog, devojka veze. Bela čeka tri godine, a vezilje pevaju: „Gde iglom prodenula/ Usnama celivala/ Drago, le drago“ (Nastasijević 1966:199). Vez prekrađuje vreme, spaja prostore, u mislima i kroz ruketvorinu mladić i devojka su zajedno. U realnom svetu devojka šalje golubicu da preleti taj prostor, da sleti mladiću na krilo. Ni umor ni nevreme ne mogu da je ometu. U svadbenoj lirici isprošena devojka moli šajku pticu da odleti do verenikovih dvora i vidi da li joj se tamo raduju. Na kraju, kada svatovi dolaze, mladoženja jezdi na čelu, visoko nosi kalpak. On donosi sunce: „Zlatom mi mladu pokropi,/ Jabuke da mi zarude,/ Rumene dragom na uzglavlju“ (Nastasijević 1966:207). Sunce označava životnu snagu, obasjava siguran prostor, daje plodnost. U narodnoj lirici ga donosi u novu kuću nevesta u kosama ili nedrima, ne kao u drami ženik. Pominjanje jabuke je u tradiciji jasan simbol svadbe. Ona je pre svega dar na proševini i simbol plodnosti, ali ima i šira značenja⁴.

Kada predemo s one strane granice i dodemo do motiva smrti, zanimljivo je uporediti Belinu sudbinu u *Meduluškom blagu* sa dve narodne balade. Prva je *Smrt Omera i Merime* (Karadžić 1977: pesma br. 343). U svom strahu od smrti i pri susretu sa u snovima zavoljenim mladićem, Bela govori: „On je taj, poznam drhti duša“ (Nastasijević 1966:204). U baladi Merima oseća da je Omer blizu nje i blizu smrti i govori: „Đul miriše, mila moja majko,/ Đul miriše – Omerova duša“. Emotivna veza, poznavanje ljubavi preko drhtaja duše još je jedan od mitskih, tačnije animističkih, slojeva narodne i Nastasijevićeve književnosti. Kao što Merima celiva Omera tek posle smrti, tako je i Neznanečev poljubac Beli u isto vreme prvi i poslednji, opet granični. Ali, njegov poljubac je u duhu grešne ljubavi strastan, on njime ispija Belu, život iz nje. Merimin je čedan i čist. Neznanečev je izmamila zmija što je nagovestila vračara na početku drame, Merimin je samo od njenog srca. Ono što je ovom prilikom važno jeste da se oba poljupca nalaze između života i smrti, u oba dela oni simbolizuju prelazak ljubavi u drugi svet.

Druga balada sa kojom komunicira Nastasijević je *Braća i sestra* (Karadžić 1988: pesma br. 9). U drami kao i u baladi sestra je izgubila devetoricu braće koje je pomorila Morija i njena sudbina je pod uticajem njihove smrti. Kako kažu babe grobljanke, braća su daleko išetala i za belu seju pitala. U tim rečima vidimo da je oni traže i zovu k sebi. Njeno umiranje se tumači i kao pohod mrtvima. Grobljanke govore Beli da ide u *pohode zlohode*, da požuri i umesi *zemli zemne* kolače (Nastasijević 1966: 212). Pšenični kolač je obavezna ponuda pohodana u svadbenom obredu (Krnjević 1997:40). Bela ne ide u svadbene pohode braći, a u baladi u posetu udatoj sestri ide mrtvi najmlađi brat i nosi joj zemljani kolač. Paralele se ipak mogu povući, junakinja drame je sama pred nesudenom udajom, a njena braća su mlada umrla, tako da se uklapaju u shemu svadbenih pohoda. Na groblju babe pevaju da je Bela poranila na izvor, donela vodu da polije braću i opere im

rublje. I ovde se scena iz svakodnevnog života prenosi u prostor smrti. Dnevni poslovi devojke da ide na vodu, pomaže muškarcima iz kuće da se operu, brine o njihovoj odeći pretvaraju se u nagoveštaje smrti jer ovog puta ona te dužnosti obavlja s one strane granice, donoseći poslušanje mrtvima.

Bela je bila u vezi sa cvetom u smislu čistote, u pesmi baba grobljanki ona je nazvana sejom, ružom na pohodu, što opet podseća na narodnu baladu u kojoj je reč o pohodu mrtvog brata sestri – ovde dolazi do inverzije, živa sestra pohodi preminulu braću. Njoj majka plete isti ruzmarinov venac koji je plela i za grobove sinova.

Na svatovsko veselje dolazi smrt o kojoj Ban govori kao o crvu koji dolazi po Belu u snu. Zametnuo se u jabuci. U snu je devojka videla Neznanca za kog je trebalo da se uda, u drugom snu se pojavljuje crv u metafori udaje za smrt. Jabuka kao svadbeni obredni predmet povezuje se sa simbolom raspadanja. Pošto je tanana poput dudovog lista, Belu je izjeo crv.

U mitskom vremenu koje je ciklično smrt je vezana za trajanje. U ovoj drami ono što pokušava da traje jeste Neznanceva ljubav. Želi da umre da bi na drugom svetu bio sa Belom, ili želi da je ljubi kroz grob. Međutim, posle otkrivanja tajne i to trajanje je dovedeno u pitanje.

Tajna o kojoj je reč se takode tiče granice. Reč je o granici između prirode i kulture. Jedan od temelja kulture je zabrana incesta, tako da incestuozni čin predstavlja vraćanje u pretkulturno. Označava kaos koji je vreme mitskih susreta i postavlja se nasuprot kosmosu, odnosno redu. Belin otac i Neznancev otac su braća, da bi prekršaj bio veći, oni su i blizanci. Njihove majke se mogu posmatrati kao sestre, iako se to ne kazuje eksplicitno, jer su ih doveli isti svatovi. Kao što Neznanc traži svoj početak, ovde je reč i o početku u sudbinski ljudskom smislu. U incestu (nepočinjenom), junak se na poseban način približava rodu, ali je taj put neprihvatljiv. Tako se ne strada od ljubavi, već od njene nemogućnosti (Kragujević 1976:63) kao što je slučaj sa romantičarskom ljubavlju u motivu mrtve drage. Miodrag Pavlović kaže kako je tema incesta kod Nastasijevića diskretna. Ona je u vezi sa arhaičnom sudbinom. Incest čini telesnu ljubav nemogućom, nedopustivom, pa do nje i ne dolazi. On postaje tragično osećanje (36). I kada Neznanc kaže da je Bela dvostruko njegova, ona je već mrtva i incestuozna želja ostaje neostvarena. Pitanje je i do koje mere o njoj može da se govori kada nema svesti o rodbinskoj vezi. Ako uzmemo da je reč o prećutanom, predosećanom kao što je u drami mnogo šta nedorečeno, onda ćemo se složiti da su babe grobljanke zaštitnice roda (Leovac 1983:93) jer čuvaju osnovno pravilo eksogamije. Njihova posvećenost mrtvima predstavlja onu stranu koja ne dozvoljava nečistu vezu. Iz perspektive očuvanja čistote rodbinskih veza, smrt je prihvatljivija od nečistog života.

Mitski nagoveštaj zla dogodio se još na dan dvostruke svadbe Belinih i Neznancevih roditelja kada je mladencima rida zmija prešla put. Zmija je ovde dvostruko htonska. Inače je biće na granici gornjeg i donjeg sveta, a pri tom je i rida, što je demonska boja. Tako je dvostruki simbol nesreća koje će jedna za drugom zahvatati porodicu.

Drama se i završava prekoračenjem granice. Blago zbog koga je brat ubio brata bacaju u ponor jer je prokletu, ali za njim u provaliju skače i Neznamac pošto je nesrećan zbog Beline smrti, ali i zato što je magijski vezan za blago koje mu je priraslo za pupak. Htoničnost blaga vidi se i po tome što su ga čuvali u podrumu, mestu simbolički vezanom za donji svet. Skakanje u ponor je jasno prelaženje granice između ovog i onog sveta.

Fluidnost i zagonetnost *Meduluškog blaga* u harmoniji su sa mističnim pojmom granice. Prelazeći je, pisac nam prikazuje zagonetke, slutnje i odjeke (Vinaver 1966:249). Spajajući usmenu i pisanu tradiciju, prateći maternju melodiju, Nastasijević se prirodno bavi mitskim elementima kulture, u avangardnom traganju za primitivnim. U tom smislu javlja se i pojam granice, koji, videli smo, postaje i problem forme, ne samo sadržaja.

1 Ovde ćemo mit i ritual posmatrati kao naporedne kategorije, ne dajući ritualu prednost u hronološkom smislu. Radi se o autonomnim formama kulture, naravno povezanim poput svih drugih elemenata sistema.

2 O mističnoj vezi čoveka i tla vidi Elijade (2003).

3 O narodnim verovanjima o Moriji videti Kulušić/Petrović/Pantelić (1998).

4 Ona je dokaz ljubavi i prijateljstva. Kada se baca u bunar, predstavlja žrtvu precima. Kada se sadi na groblju, senovita je i u vezi je sa donjim svetom. Vezuje se za natprirodna bića (vile, sunčevu sestru...). Veruje se u njene lekovite moći (Čajkanović 1994:92-99).

LITERATURA

- Čajkanović, V. 1994. *Rečnik srpskih narodnih verovanja o biljkama*. Beograd: SKZ/Bigz/Prosveta/Partenon.
- Daglas, M. 1993. *Čisto i opasno*. Beograd: Plato/Biblioteka XX vek.
- Elijade, M. 2003. *Sveto i profano*. Sremski Karlovci/Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Karadžić Stefanović, V. 1977. *Srpske narodne pjesme I*. Beograd: Nolit.
- Karadžić Stefanović, V. 1988. *Srpske narodne pjesme II*. Beograd: Prosveta.
- Karadžić Stefanović, V. 1969. *Srpske narodne pjesme III*. Beograd: Nolit.
- Kragujević, T. 1976. *Mitsko u Nastasijevićevom delu*. Beograd: Vuk Karadžić.
- Krnjević, H. 1997. *Utva zlatokrila*. Beograd: Filip Višnjić.
- Kulušić, Š, P. Petrović i N. Pantelić 1998. *Srpski mitološki rečnik*. Beograd: Etnografski institut SANU/Interprint.
- Leovac, S. 1983. *Momčilo Nastasijević*. Gornji Milanovac: Dečje novine.
- Miočinović, M. 1975. *Nastasijevićovo Meduluško blago – poetika kao tema. U Eseji o dramama*. Beograd: Vuk Karadžić.
- Nastasijević, M. 1966. *Izabrana dela I*. Beograd: Prosveta.
- Pavlović, M. 1966. *Momčilo Nastasijević*. U M. Nastasijević *Izabrana dela II*. Beograd: Prosveta.
- Vinaver, S. 1966. *Momčilo Nastasijević*. U M. Nastasijević *Izabrana dela II*. Beograd: Prosveta.

SUMMARY

MYTHIC BOUNDARY IN *MEDJULUSKO BLAGO* BY MOMCILO NASTASIJEVIC

In the music drama *Medjulusko blago* by Momcilo Nastasijevic, the boundary can be found in the concept of the form as well as of the content. We can see the poetic connection between this play and folk lyric songs and ballads in the motif structure and the mythical base. Neznanac (Stranger), as the creature on the road, crosses the boundaries in the quest for his identity. He finds Medjuluzje as a place on the frontier, between life and death, the clean and the unclean. The author is concerned with the birth and death of Neznanac, Bela (White) and their families. Two choirs – of young and old women represent the vague border between the wedding and the funeral. The motif of incest is also connected with the problem of marginal status, the period before culture. The death of Neznanac by jumping into the abyss is also a way of crossing the boundary. The boundaries organize the space and time of life and death in the mythical sense. This motif determines the genre, style and destinies of the characters in this play.